

ÖMER SEYFETTİN'İN "AŞK VE AYAK PARMAKLARI" ADLI HİKÂYESİNİN ÜSLUPBİLİM AÇISINDAN İNCELENMESİ

Öz: Üslupbilim (stilistik, biçembilim), dilbilim ile edebiyat eleştirisi arasında bir araştırma alanıdır. Üslupbilim çalışmaları, metinleri hem edebîlik açısından eleştirir hem de dilbilimsel yapılarındaki düzenin tasviriyle ilgilenir. Bu çalışmada Türkçenin sadeleşmesi ve millî bir dil olması yönünde önemli kuramsal incelemeler yapılmış ve bu çerçevede kaleme alınmış ilk edebî ve fikrî metinlerin sahibi olan Ömer Seyfettin'in "Aşk ve Ayak Parmakları" adlı hikâyesi üslupbilimsel açıdan çözümlenmiştir. Çalışma için Ömer Seyfettin tarafından yazılan ve 1914'te yayımlanan "Aşk ve Ayak Parmakları" adlı hikâyesinin seçilmesinde metnin "Yeni Lisan" anlayışının kabulünü yansıtmadaki niteliği göz önünde bulundurulmuştur. Türkçeyi kelime kadrosu ve söyleyiş özellikleri açısından konuşma diline yaklaştırarak yeni bir edebî dil kurmayı başaran Ömer Seyfettin'in söz konusu hikâyesinde yer alan dil bilimsel kategoriler niceliksel üslup açısından analiz edilmiştir. Bu yönüyle çalışma, Ömer Seyfettin'in kurmak istediği edebî dili temsil etmesi anlamında nitelikli bir metnin biçimsel özelliklerini çözümlenmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Üslup, üslupbilim, üslupbilimci, Ömer Seyfettin.

Analysis of Ömer Seyfettin's Story of "Aşk ve Ayak Parmakları" in Terms of Stylistics

Abstract: Stylistics (stylistics, rhetoric, stylistics) is a research area between linguistics and literary criticism. Stylistic studies both criticize texts in terms of their literariness and deal with the depiction of the order in their linguistic structures. In this study, significant theoretical studies have been made in order to simplify Turkish and become it a national language, and the story of Ömer Seyfettin, who is the owner of the first literary and intellectual texts written within the framework of these, has been analyzed in terms of stylistics. For the study, the nature of the text reflecting its conformity with "New Language" (Yeni Lisan) understanding has been taken into account in the selection of the story "Aşk ve Ayak Parmakları" published by Ömer Seyfettin in 1914. The grammatical categories in the story of Ömer Seyfettin, who succeeded in establishing a new literary language by bringing Turkish closer to the spoken language in terms of its vocabulary and pronunciation features, have been analyzed in terms of quantitative style. In this respect, this study aims to analyze the formal features of a qualified text, which actually represents the literary language Ömer Seyfettin wants to establish.

Keywords: Style, Stylistics, Stylist, Ömer Seyfettin.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
48. SAYI / VOLUME
2020-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar Corresponding Author

Arş. Gör.
Aliye ALTINKAYA DUMAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üni.
Edebiyat Fak.
Mütercim Tercümanlık Böl.

aliye.duman@hbv.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7279-248X

Gönderim Tarihi

Received
29.10.2020

Kabul Tarihi

Accepted
01.12.2020

Atf

Citation

ALTINKAYA DUMAN, Aliye (2020), "Ömer Seyfettin'in 'Aşk ve Ayak Parmakları' Adlı Hikâyesinin Üslupbilim Açısından İncelenmesi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (48) 69-82.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

1. Giriş

Her insan kendi hayat hikâyesiyle evrende var olur. Bu bağlamda, edebiyat dünyasında sözlü, yazılı, manzum ve mensur geleneğine göre yazılan hikâyeler bir yerde toplumun aynası işlevini üstlenmektedir. Bu aynadan bakıldığında hikâye yazarın üslubundan toplumun yapısına kadar gizli kodlar, şifreler çözülebilir ve yaşanan hikâyeler bir kez daha ortaya çıkma fırsatı bulmuş olur. Edebiyatta hikâyeciliğe bakıldığında ise, modern Türk hikâyeciliği Emin Nihat ve Ahmet Mithat Efendi'nin denemeleri ile başlamış, Sami Paşazade Sezai ve Halit Ziya Uşaklıgil'in kalemiyle olgun eserlerini vermiştir (Çetişli, 2004: 156). Ancak Türk edebiyatı tarihine bakıldığında bu edebî türün daha geniş okuyucu kitlesine ulaştırılması ve sevdirmesinde Ömer Seyfettin'in hikâyeleri çok önemli bir yere sahiptir.

“Aşk ve Ayak Parmakları”, modern Türk hikâyeciliği dendiğinde akla ilk gelen isim olan Ömer Seyfettin'e aittir. N. H. Polat'a göre bu hikâye ilk olarak *İçtihat* (1914) dergisinde yayımlanmıştır. Polat, metnin işleniş yapısını aşağıdaki şekilde özetlemiş ve sonrasında tablolştürmüştür:

Metin, birbirini takip eden iki mektup ve bir telgraf biçimindedir. Âsime Hanım'dan Hasan'a yazılan ilk mektuptan öğreniliyor ki severek evlendikleri ve mutlu oldukları hâlde Hasan Âsime'yi boşanmıştır. Âsime Hanım bunun sebebini sormaktadır. İkinci mektup Hasan'ın cevabıdır. Üçüncü metin halkası ise Âsime Hanım'ın nefretini ifade eden telgrafıdır (2020: 36).

Hikâye, yukarıda ifade edildiği üzere boşanmış bir çiftte ait iki mektup ve bir telgraftan oluşmaktadır. Yazar mektuplar ve telgraf içerisine süreci ustalıklı yaymış, çiftlerin olaya (evlilik ve bunun sonlandırılmasındaki nedenlere) yaklaşımlarını ortaya koymuştur. Hikâyede kurgulanan ve boşanma ile sonuçlanan evlilik, yazarın o dönem kendi hayatında içinde bulunduğu ruh hâliyle, sorgulamalarıyla ilişkilendirilebilir. Ömer Seyfettin'e dair “Ömer Seyfettin ve Aydın Kimliği” araştırmasında Haykır, Ömer Seyfettin'in hikâyeyi yazdığı yıllardaki sorgulayıcı tavrı için “...Bu fikrî bir inşa devridir...” ifadesini kullanarak söz konusu hoşnutsuzluğun Ömer Seyfettin'in yazdığı mektuplarda da görülebileceğini belirtir (2020: 68). Bu vakanın dilsel kategoriler içerisinde sunum şekli ise Ömer Seyfettin'in dilbilimsel üslubunu yansıtmaktadır.

Yazar hikâyesini ilgi çekici kılmak için sözcük ve sözcük gruplarını, cümle yapılarını nitelikli bir şekilde düzenlemiş ve kendine ait özgün bir üsluba sahip olduğunu eseriyle ortaya koymuştur.

Çalışmada üslup ve üslupbilimin önem ve gerekliliğine değinildikten sonra, Gürsel Aytaç'ın üslup çözümleme yöntemlerinden, “Matematiksel-Niceliksel Üslup İncelemesi”nden hareketle “Aşk ve Ayak Parmakları” adlı hikâyeye incelenmiştir. İncelemede, istatistiksel açıdan belli sözcük türlerinin ve

sözcük gruplarının metinde kullanım sıklığı ve anlam özellikleri ortaya çıkarılmış, böylelikle yazarın eserde nasıl bir üslup kullandığı belirlenmeye çalışılmıştır.

2. Üslup/Üslupbilim

Üslupbilim, literatürde *üslup*, *biçembilim*, *stilistik*, *retorik* terimleri ile de ifade edilmektedir. Terimin çok bilinen tanımlarına baktığımızda akla ilk gelen ilk tanım Buffon'un “Üslûp insanın ta kendisidir.” sözüdür. Bu meşhur söz Tanzimat Devri şair ve yazarı Recaizade Mahmut Ekrem tarafından “Üslûb-ı beyân aynıyle insandır.” şeklinde dilimize aktarılmıştır (Buffon, 1907: 178; Çalışkan, 2010: 36). En sade hâliyle tasvir etmek gerekirse Özön'ün ifadesiyle, “Fikir veya duyguyu anlatmak için kullanılan özel anlatış tarzı”na üslup denir (1954: 282). Üslubun, kişinin dünyasının ve kimliğinin mührü olduğunu belirten Çetişli, yazar veya sanatçının eserinin bütününe oluşturan unsurları, ferdi ve orijinal bir sentezle, belli bir terkibe ulaşmasında etkili olan yöntemin üslup olduğunu ifade eder (2012: 30). Tanımın sınırlarını daha da genişleten Gürsel Aytaç' a göre üslubun *Edebiyat biliminin temel kavramıdır; belli bir ruhsal tutumun sanatlı, biçimlenmiş ifadesi. Belli dilsel ifade ve işleyiş aracının tutarlı kullanılışıyla bir bireyin, bir dönemin veya bir ulusun karakteristiği* (2009: 369) olduğunu ifade eder. Üslubun işlevine dikkat çeken Şerif Aktaş (1973: 192-193), şu tanımı yapmaktadır:

Üslup; sözlerin zamanın icabı göz önüne alınarak şahsi bir düzen içinde işlenen konunun cinsine göre tanzimidir”, “Üslup sürekli ve sabırlı bir çalışma sonucu kazanılan bir yetenekle zaman, konu, tür ve kişiyi bir eser içinde; okuyanlara ve dinleyenlere etki edecek bir tarzda birleştirme işlemidir.

Ferit Edgü (1996: 7-8) ise süreci tersten tasvir etmiştir: Pek çok yazarın ya da sanatçının üslubu kendisinin oluştururken, Edgü üslubun yazarı, sanatçıyı oluşturduğunu belirtir Vardar, üslubu “biçem” olarak değerlendirirken biçembilim tanımını “Biçemi, dilin ya da bireyin anlatım araç ve olanaklarını dilbilimsel olarak inceleyen dal.” diye yazmaktadır (1998:44). Yerli olmayan tanımlara baktığımızda da Sainte Beuve üsluba farklı bir bakış açısıyla bakmıştır: “Çok sözle az şey anlatılması kabul edilebilir. Az sözle çok şey anlatılmak gerekir” demiştir. Karakaya makalesinde yabancı literatürdeki birkaç üslup tanımını şu şekilde belirtmiştir:

Schopenhauer (1850) Düşüncenin fizyonomisidir.” (dış görünüşü); Vossler (1904): ”Bireysel dil kullanımıdır”; E. Engel (1922): “Dilsel düşünce şeklinin yazılı tarzıdır. “Daha sonra, W.Kayser estetik; Seidler duygusal, Fuchs sayısal; Riesel işlevsel, Hartmannn sosyolinguistik; Helbig üretici dilbilgisi” açısından üslup tanımları yapmışlardır (1996: 120).

Aytaç, biçim-üslup muhteva uyumunun yazını “edebiyat” katına yükselten olduğunu ve tam bu noktada üslup incelemesinin edebiyat bilincinin

mutlak bir çalışması olduğunu iddia etmektedir (2009: 115). Üslupbilimin temel amacı, yorumlananın nasıl başarılacağını göstermek ve böylece söz konusu çalışma için destek sağlamaktır (Short, 1995: 53). Çalışkan, üslupbilimin amacını şöyle açıklamaktadır:

Her ne kategoride alınıralsa alınsın üslûp ve üslûpbiliminin amacı, nazım, nesir ve drama türlerine ait herhangi bir edebi metnin üslûp açısından çözümlenmesi için gerekli bilgi ve yetenekleri gerek lisans, gerek lisansüstü öğrencilerine ve gerekse bu alana ilgi duyan edebiyatseverlere kazandırmaktır. Aynı zamanda, yazar ya da şairin kendisine münhasır mührünü taşıyan özelliklerini ve okuyucuda etki yapan eser metnin, dilbilimsel özellikleri açısından incelenmesidir (2010: 40).

Aytaç ise, eserde yazarın takındığı tutum ve tavırdan çok, üslup incelemesini eserin kendisinde odaklanmayı gerektiğini düşünmektedir (2009: 102). Tutaş, üslupbilimsel incelemenin gereğini makalesinde şu şekilde ifade etmiştir:

Her okuyucunun kendi tecrübe ve hayat görüşü farklı olduğundan yazınsal metinleri anlamak için içgüdüsel olarak anlamlandırdığı metni dilbilimsel, anlambilimsel ve biçembilimsel yorumlamalar yaparak bilimsel olarak da kanıtlama gereği ortaya çıkar (2006: 1).

Ağayeva işlevsel üsluba farklı bir açıdan dikkat çekmiştir: Üsluplar farklı ifade şekillerinin doğal olarak farklı hususiyetlere sahip olduğunu ve bu noktada “dil seviyelerinin” üsluba etkisi olduğunu ve dilin kullanımına göre üslubun da farklılık göstereceğini iddia etmiştir (1997: 40). Nurullah Çetin üslup incelemesinde birçok noktaya dikkat çekerek bir takım soruların sorulması gerektiğini ifade eder:

Yazar, üsluba söz oyunları ile mi yoksa fikirle mi ulaşmaya çalışıyor? Üslubu özgün, canlı, renkli ve hareketli mi yoksa kuru ve yavan mı kalıyor? Yazar, bir romanında birden çok üslup türüne yer verebilir. Ama bunun yanında romanın tamamına hâkim olan genel bir üslup türü de vardır. Üslup bir bakıma anlatım tutumudur. Olayları anlatan, aktaran kişinin anlatırken takındığı tutum ve tavır ne ve nasıl? (2009: 276).

Önal, iyi bir üslup çalışmasının olabilmesi için, metin incelemesinin edebî tenkit ile dil bilimin arasında olduğunu söyler. Sözcüklerle metin meydana geldiğinden, metnin gramer yapısı dil bilimin metotlarıyla analiz edilebilir. Bu da, üslup ilminde metotları gerekli kılar. Ayrıca, eserde nükseden sanatın ilkeleri ve estetik olabilmenin orijinal şartlarını bulup çözümleyebilmek de, üslup çalışmasının gereklerinden olduğunu ifade eder (2008: 36).

Aytaç ise, üslup analizini, yazı karakterleri, noktalama işaretleri, sözcük ve cümle yapısı üzerinden değerlendirilmesi gerektiği düşüncesini savunur. Yazarın sözcük ve cümle çeşitlerini kullanmada birçok seçeneği olduğunu ifade eder. Antik dönemde kelime seçiminde farklı üç çeşit üslup düzeyi olduğunu belirtir: yüksek, orta ve alçak. Örneklendirirsek: yüksek üslup düzeyi:

son uykusuna dalmak; orta üslup düzeyi: ölmek; alçak düzeyi ise, gebermek şeklindedir. Eser, aynı zamanda göze hitap ettiğinden metinde farklı karakterlerin farklı yerlerde kullanılması, şekil olarak satır ve paragraf aralarının da bir anlam ifade edecek şekilde okura yansıtılmak istenmesi de üslup incelemesinin gereklerindedir (Aytaç, 2009: 84-85). Üslup düzeyleri kişilerin dil seviyelerine göre farklılık gösterebildiğinden, daha yüksek de olabilir, daha alçak seviyeye de düşebilir.

Bireysel dünya görüşünün altında yatan *öznel kullanım* (linguostilistik) üslupbilimin uğraşı alanına girmektedir. Düşünce, dilin anlam boyutu ile şekillendiğinden, anlam boyutu önem kazanmaktadır. Daha somut bir ifadeyle, ‘Anlatımı enine boyuna incelemektir.’ *Tasviri* (deskriptiv) ve *normatif* (praskriptiv) olmak üzere üslup bilimin iki çalışma alanı vardır. Tasviri olan; metnin dilsel ifade tarzlarının karakteristik özelliklerini ortaya çıkarırken; normatif ise: sözcük, ses yapısı ve dilbilgisi içerisindeki veya işlevsel boyutta olan anlam bağlantılarını araştırır. Üslup, dilin aktif kullanımı ile karşımıza çıksa da, dil sisteminden öte başka bir şey değildir ve dil bilim, orijinal metinlerdeki dil yapısını incelerken, bir taraftan da edebiyat biliminin amacına da hizmet etmiş olmaktadır (Karakaya, 1996: 118).

Bu iki bilimin üslupbilime olan hizmetini bazı kuramcılar, örneğin; Spencer üslupbilimi *dilbilim ile edebiyat bilim arasında bir kesişme noktası* olarak görmektedir (1988: 4) “...B. Spilher ise, stilistiğin en az üç bileşeni içermesi gerektiğini söyler: 1) Dilbilimsel, 2) İletişim bilimsel, 3) Edebiyat bilimsel – estetik” (Aytaç, 2009: 77). Philip Stevick “Üslup, ne çeşit bir incelemeye cevap verir? Üslup yazarın hangi yönlerini aydınlatır? sorularını tartışmıştır. İ. A. Richards üslubu, “Soyut düşünce kalıplarının kelimelerden oluşan ustalıkla şekillendirilmiş dil kalıplarına dökülüşü olarak tanımlar.”. Eğer eleştirici, mensur bir eseri yaratan ilk seçimleri ortaya çıkarıp inceleyebilirse, bu seçimler ona yazarın tecrübesinin kaynaklarını gösterebilir ” (Stevick, 2004: 194-197). Stevick üslupla tecrübe arasında ilginç ama kayda değer bir bağ kurulabildiğini iddia eder ve bu bağlamı Stevick, John Middleton Murry’nin bir sözü ile savunmaktadır: “Gerçek bir üslup özelliği, yazarın dili kendi tecrübe kazanış şekline uyarlamasındaki başarısının mahsulüdür.”. W.K. Wimsatt da buna benzer bir tanımda bulunmuştur: “Üslup, mananın en ayrıntılı bir şekilde işlenmesidir.” “Üslup, genel hükümlere eşlik eden kişisel düşüncelerdir” (Stevick, 2004: 202).

Aytaç, duygusal- heyecan bildiren dil öğelerinin bir eserin üslubunu oluşturduğunu ifade eder:

H.Seidler’in üslup öğretisi de benzer bir mantık sergiler. Onun kuptululuğu, dilin akıl-biçim yanı ile mizaç- insani yanıdır ve yalnızca sonuncusu, yani dilin mizaç ve insani özelliklerini yansıtan öğeleri üslubu belirler. (Seidler,1963: 58; 2009: 79).

N. Tutaş’a göre

Bugün modern biçembilim sadece metin analizini değil, okuyucu ile metin arasında kurulan iletişim ve okuyucunun metinleri nasıl anlamlandırdığı ile ilgilidir. Yoruma açık kalıpların mümkün olduğunca açık ve görülebilir olmasını sağlayabilmek için metin incelemesi ile okuyucunun metni anlamlandırması sürecinde detaylı, sistematik ve analitik olarak olmaya çalışır” (2006: 1).

Qian Yuan’a (2006: 5-7) göre ise,

Üslup bilim en az üç gereklilikten ortaya çıkmaktadır: Birincisi: üslup anlamın ayrılmaz bir parçasıdır; İkincisi: üslupbilim bize bir ‘üslup kazanmamızda’ yardımcı olur; üçüncüsü: edebi çalışmaların yolunu açar (2006: 5-7).

Hikâyenin üslupbilim açıdan incelenmesi için, gerekli ve önemli görülen tanımlar verildikten sonra burada hikâye ile Defneli’nin düşündüklerini de belirtmenin faydası olabilir:

“...Ömer Seyfettin’in en ilginç öykülerinden birisi olmaktadır. İlginç konusuna rağmen bu öyküsün de arka planında sosyal ve toplumsal bir uyarı vardır. Öykü bir ölçüde Ömer Seyfettin’e mahsus farklı bir bakış açısı ortaya koymakta, yazar bu öyküsünde kendine özgü bir yöntemle karakter analizi yapmaktadır.”¹

Yazar Defneli’nin de belirttiği gibi Ömer Seyfettin bu hikâyesinde kendine has üslubunu gerek olay örgüsü gerek kullandığı dil bilgisel özelliklerden dolayı, hikâyenin üslupbilim açıdan incelenmesini gerekli kılmıştır.

3. “Aşk ve Ayak Parmakları”nda² ve Dilsel Kategoriler

3 1. Sözcük Türleri Açısından İnceleme

Üslup incelemelerinde üzerinde durulması gereken en küçük birim sözcüktür. Eserde kullanılan sözcüklerin düzeyi, üslup düzeyinin belirlenmesinde önemli bir konuma sahiptir.

İsimler:

İncelenen metinde toplam isim sayısı 298’dir. Metinde yer alan isimlerden kullanım sıklığı en yüksek olan (29) “profil” sözcüğü; sonrasında “ayak parmağı (7)”nın olduğu görülür. Bu doğrultuda isim kullanımı açısından bakıldığında, yazarın hikâyeyi “profil” kelimesi üzerinden dikkat çekerek, “ayak parmakları” ile bütünleştirdiği böylelikle gayet *basit bir üslubu* (Çalışkan,

¹ <https://edebiyatvesanatakademisi.com/kitap-ozetleri-ve-elestirileri/ask-ve-ayak-parmaklari-oykusu-konusu-metni-ve-omer-seyfettin-uzerinde-dusunceler/66570> erişim: 22.10.2020

² Esas alınan metin: POLAT, Nazım Hikmet (2020), *Ömer Seyfettin - Aşk ve Ayak Parmakları Sultanlığın Sonu*, Ötüken Yay., İstanbul.

2010: 46) benimsediği görülmektedir. Ayrıca, metinde sık kullanılan bu sözcükler özenle seçilmiş; belirli durumlara, algılama süreçlerine ait özellikleri yansıtacak şekilde kullanılmıştır. Bu şekilde, eserin ana fikri hakkında bilgi vermesi amaçlanmıştır. İsimlerin diğer türlere kıyasla daha fazla kullanılmış olması, Ömer Seyfettin’in sözcük dağarcığındaki zenginliğini ve dile olan hâkimiyetini ortaya koymaktadır.

Sıfatlar:

Metinde toplam 98 sıfat kullanılmıştır. Sıfatlar içinde ise en fazla niteleme sıfatı tercih edilmiştir. Ömer Seyfettin, sıfat türleri arasında çokça niteleme sıfatlarını tercih ederek, varlıkların yapısal özelliklerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymak istemiştir.

Kullanılan sıfat türlerinin çok olması, metnin durum öyküsü olduğunu göstermekle birlikte, kullandığı sıfat türleriyle okuyucunun hayalinde de olayın oluşmasını sağlamaktadır.

Görevli Sözcükler:

Metindeki görevli sözcüklere bakıldığında ise toplam 22 bağlaç; 9 edat ve 2 ünlem kullanıldığı görülmektedir. Hikâyede çeşitli bağlaçların kullanılmasıyla anlamda çeşitlilik yapılmaya çalışılmıştır. Edat kullanımında ise en çok tercih edilenler “ile, ve, gibi” edatları olmuştur. Ünlem ifadelerinin kullanımı kıyasla çok az görülmektedir.

Zamir:

Metinde kullanılan zamir sayısı ise 49 olup, çoğunlukla “ben, sen” zamirleri kullanılmıştır. Özellikle bu zamirlerin çokluğu, yazarın okuyucuya hikâyenin iki kahramanı arasında geçen bir olayı aktardığını göstermektedir.

Fiiller:

Sözcük türleri arasında önemli bir yere sahip olan fiillere bakıldığında ise toplam 106 fiil kullanılmıştır. Fiillerin kullanımında geniş zaman görülmesine rağmen geçmiş zaman daha sıklıkla kullanılmıştır. Metinde geçmiş zamanı ifade eden bir kullanım söz konusu olduğundan, anlatımın da gerçekliğinin vurgulandığının göstergesidir.

3. 2. Hikâyenin Sözcüksel Gruplar Açısından İncelenmesi

Sözcük türlerinden sonra incelenen ikinci kısım sözcük grupları olup metinde genelde insanları ve nesnelere betimleyici yönde sıfat tamlamalarının yoğun olarak kullanıldığı ve anlam ilişkilerinin bu sözcük gruplarıyla oluşturulduğu görülmektedir. Çoğunluğu sıfat tamlamalarından oluşan metinde, başka sözcük grupları da kullanılmıştır. Metinde çok çeşitli sözcük gruplarından örnekler olması, gramatikal açıdan önem taşımaktadır.

Aşağıda, hikâyede yer alan çeşitli sözcük gruplarından örnekler verilmiştir:

• **İsim tamlaması grubu:**

“Daha bu sene *Kadıköy kadınları* arasındaki *güzellik müsabakasında* birinci geldim.” (85)

Yazar bu cümlesinde sadelik yerine belirtisiz isim tamlaması kullanmıştır.

• **Sıfat tamlaması grubu:**

“*Bütün bugünün gençleri* beni istiyorlardı.” (85)

“Mesela *köpek profilli bir adamla* konuşurken onun laflarını havlamaya benzetirim.” (85-86)

Cümlelerinde zincirleme sıfat kullanılmış ve bu kullanımın anlatıcılığı, yazarın üslubunu daha da renkli kıldığı söylenebilir.

• **İsim-fiil grubu:**

“Beni *görmekten kaçtın*, yine sonunda beni boşadın...” (85)

“*Görmemek için yüzümü çevirdim.*” (88)

“Yine *kalbim atmaya* başladı.” (88)

“Sen biraz daha gayret etsen, yerden çoraplarını *almak*, sobanın kapağını *açmak*, yorganı, gömleğini *düzeltilmek*, kediye tutup havaya *kaldırmak* değil, hatta ayaklarının bu uzun tekâmül etmiş parmaklarıyla yemek yiyebilecek, hatta piyano çalabilecektin.” (89)

“Kendimi balta girmemiş bir ormanda zannediyor, kendimi o kable’tarih (tarih öncesi) mahlûklardan (yaratıklardan) bir nesnâs ile *evlenmişim* sanıyordum.” (89)

Cümlelerde geçen isim fillerin kullanım sıklığı göze çarpmaktadır. Yazar burada üslup özelliğini belirterek sade dil yapısı kullanım yerine anlatım olanaklarını kullanarak isim fiil kullanmayı tercih etmiştir.

• **Sıfat-fiil grubu:**

“Yattığımız zaman *buruşan gömleğini* ayağının parmaklarıyla tutup çekiyordun.” (88)

“*Ayağının parmakları ile sobanın henüz ısınmayan kapağını açıyor, kımlıdamayarak bakıyor, tekrar kapıyordun.*” (88)

“Küçükken saf, masum bir merak ile okuduğum fizyonomi nazariyeleri, benim hayalime o kadar tesir etmiştir ki, kendimi La Fontaine’in masallarını gösteren canlı bir albüm içinde sanırım.” (86)

“Ve o an, o kadar arayıp da *bulamadığım profilini* gördüm.” (88)

“Yirminci asırda, vücudunda kable’ t tarihî a’zâları (tarih öncesine ait organları) olan, tıpkı bugünün maymunları gibi ayaklarını el diye kullanan, *tekâmül etmemiş bir mahlûktan*, yani senden kaçtım.” (89)

“El gibi *kullandığın bu ayaklarından* bir tanesini şimdi kalbinin üzerine koy, öyle hükmet.” (89)

Cümlelerde geçen sıfat fiil gruplarına bakıldığında, yazarın dili kullanım üslubunu burada da aynı şekilde görmek mümkündür. Sıfat fiil gruplarında sıfatların çokluğu ve fiilimsilerin çokluğu, yazarın olayları tasvir etmede kullandığı üslup hakkında bilgi veriyor.

• **Zarf-fiil grubu:**

“Daha mektepten beri âdetimdir: Birisiyle *konusurken* onda ne profili *olduğunu* ararım.” (85)

“Köprü’den *geçerken*, önü kalabalık bir gazinoda *otururken*, herkesin yüzüne dikkat ederim.” (86)

“Yukarı kaldırdın, yatağın içinde, *oturarak* giydin.” (88)

“Ve ben bunu *duyunca*, dişlerimi sıkıyor, tekrar titremeye başlıyordum.”(88)

Sıfat fiillerdeki kullanımın zarf fiil gruplarında da olduğu söylenebilir. Ayrıca burada fiilleri tek yüklem olarak kullanmak yerine fiilimsi olarak kullanmayı ve cümlenin anlamını bu fiilimsilerle daha da pekiştirdiği söylenebilir.

• **Tekrar grubu:**

“*Yavaş yavaş* söyler ve yanaklarını gererek güler. — *Ördek, ördek..*,” derim. (86)

Tekrara diğer sözcüksel gruplarda görülen bir sıklık söz konusu olmadığı için yazarın tekrarlamaya çok fazla başvurmadığı söylenebilir.

• **Bağlama grubu:**

“Kaplan profilli sezer *ve* merhamet bilmez, papağan profilli durmaz taklit çıkarır, güvercin profilli durmaz aşk ve şefkat komedyası oynar.” (87)

“Zayıf, huysuz, esmer, çirkin *fakat* yalnız gözleri güzel bir kadın keçidir.” (87)

“Sende hiçbir profil olmadığı *için*, hiçbir hayvan ahlakı, hiçbir hayvan tabiatı da yoktu”. (87)

“*Adeta* ayaklarını ellerin gibi, *hatta* ellerinden daha iyi kullanıyordun.” (88)

Bağlama gruplarında her grup kendi vurgusunu taşıdığı gibi aynı zamanda anlama çeşitlilik ve zenginlik kattığı söylenebilir.

• **Aitlik grubu:**

“Daha bu sene Kadıköy kadınları *arasındaki* güzellik müsabakasında birinci geldim.” (85)

“Yine bir sabah sobanın *önündeki* koltuğa oturmuştun.” (88)

Yazar bu kısımda ise, cümlelerinde aitlik fonksiyonunu “ki” ile bağlamayı tercih etmiş.

3. 3. Hikâyenin Sözlüksel Alan ve Bağlam Açısından İncelenmesi

Günay’a göre “Sözlüksel alan: aynı kavramı ilgilendiren bir metnin sözcüklerini gruplandırır, yani sözlüksel göstergelerle bunlar arasındaki bağıntılardan oluşur.” (2007: 89). Bu bağlamda, öyküdeki sözlüksel alanların belirlenmesi, üslup bilimsel inceleme açısından önemlidir.

Metinde, yazarın insan profillerini, hayvanlara benzetmesi ve ayrıntılı çoklu sıfat gruplarıyla insan profilleri ve hayvan fıtrarı ile ilişkilendirmiş olması, metnin sözlüksel alan açısından iyi kurulduğunun bir göstergesidir. Aynı zamanda özellikle hayvanların hareket biçimlerini tasvir etmedeki ustalığı yolu ile okuyucunun ilgili hayvanı tahmin etmesini sağladığı için, yazarın ele aldığı konuya ilişkin derin bilgi sahibi olduğu da görülebilmektedir.

Yazarın insan profillerini hayvan profilleri ile özdeşlerken ekseriyetle kullandığı hayvan tasvirleri ise şu şekildedir:

Mesela karşıdan bir dostum geliyor, bir kere bakarım, yüksek kırmızı fesi, alacalı kostümü, parlak boyunbağı... Burnunun ucu sivri... Kolları kalkık ve kabarık... İddiacı, cesur... Yandan bakınca ne olduğunu görür, içimden:

— *Ah, işte bir horoz..., derim.*” (86)

“Gelir elimi tutar, kırmızı yüzüne, tıpkı bir gülibiğe benzeyen fesine bakarım. Sesi keskin ve notaları uzundur. Sanki bu mütemadiyen öter. Ondan ayrılır, diğerine rasgelirim. Çenesi, ağzı yayıktır. Bacakları paytaktır. Yavaş yavaş söyler ve yanaklarını gererek güler.

— *Ördek, ördek..., derim.* (86)

Yukarıdaki metinden alınan parçalardan hikâyede, genellikle hep bu şekilde tasvir edilmiştir.

Gösterilen örneklerden de anlaşılacağı gibi; yazar, insanlara baktığı zaman hep bir hayvana benzetiyor ve bunu yaparken de insan özelliklerini kullanarak tasvir ediyor.

3. 4. Hikâyenin Yazara Özgü Kullanımlar Açısından İncelenmesi

Eksiltili Yapıların Kullanımı:

Üslupbilimin incelenmesi gereken diğer önemli bir araştırma ögesi olan eksiltili yapılarla ilgili olarak, Balcı “Eksilti, bir tümceden bir ya da birden çok

ögenin silinmesi işlemini belirtir" (2006: 194) der. Okuyucunun hayal dünyasında canlanması ve silinen öğelerin okuyucu tarafından doldurulması için öykülerde sıklıkla kullanılmaktadır.

Eksilteli anlatımların doğru yerde kullanılması durumunda nitelikli ve özgün bir anlatım biçimi oluşturulabilir. Bu tür kullanım ile düşünce kısa ve özlü biçimde ortaya konulmuş olur. Bundan dolayı eksilteli yapılarda, eksik olarak söylenmiş anlamlı yapıyı kavramak gerekir (Aşkın Balcı, 2006: 195).

"Aşk ve Ayak Parmakları" adlı öyküde eksilteli yapıların anlatımın akışını güçlendirmek ve yazarın duygu durumu hakkında bilgi vermek amaçlarıyla kullanıldığını ve bu bağlamda eksilteli yapıların işlevsel olduğunu ve bu şekilde bazı noktaları okuyucunun hayal gücüne bırakmak amacıyla eksilteli yapılar kullanıldığını görmek mümkündür:

"Mesuttun. Ben sana sadıktım. Sonra nasıl oldu, birdenbire döndün. Benden soğudun. *Beni görmekten kaçtın, yine sonunda beni boşadın...* Bu mektubumu alınca sanma ki, sana yalvarıyorum. Fakat merak ediyorum! Niçin beni istemeyesin? Benim neyim var? Yahut neyim eksik? Daha bu sene Kadıköy kadınları arasındaki güzellik müsabakasında birinci geldim. *Tahsilim birinci derecede...* Zenginim de. O hâlde niçin beni istemeyesin?" (85)

"Evet güzel kadın, ben sevmiştim. Fakat sevmek nedir? *Bunu biliyor musun?.. Sevmek herkes için başka bir şeydir. Tabî mizaçların, tecessüslerin başka başka olması gibi...* Kimi kaşa göze, kimi cilde, kimi ellere ayaklara, kimi şişmanlığa, kimi boya, kimi kalçaya bakar. *Hâlbuki ben...* Profile bakarım." (85)

"Köprü'den geçerken, önü kalabalık bir gazonoda otururken, herkesin yüzüne dikkat ederim. Daha bir profilsiz rast gelmedim. *Hep insan kıyafetine girmiş, insan maskesi takmış hayvanlar...* Bir sürü köpek, öküz, keçi, leylek, at, eşek, baykuş, kartal, tavuk, papağan, arı, güvercin, karga, balık, ayı, kaz, kaplan, ilâh... Küçükken saf, masum bir merak ile okuduğum fizyonomi nazariyeleri, benim hayalime o kadar tesir etmiştir ki, kendimi Lafontein'in masallarını gösteren canlı bir albüm içinde sanırım. *Mesela karşıdan bir dostum geliyor, bir kere bakarım, yüksek kırmızı fesi, alacalı kostümü, parlak boyunbağı... Burnunun ucu sivri... Kolları kalkık ve kabarık... İddiacı, cesur...* Yandan bakınca ne olduğunu görür, içimden:

— *Ah, işte bir horoz.., derim.*" (85)

"*Ördek, ördek.., derim.*" (86)

"Mademki sende bir hayvan profili yoktu. *O halde insanların, kadınların...* Sende hiçbir profil olmadığı için, hiçbir hayvan ahlakı, hiçbir hayvan tabiatı da yoktu. Bazı yine şüpheye düşüyor:" (87)

"Hayır, ben hep senin profilini arıyor; seni hiçbir şeye benzetemedim. Profilini bulamayınca seni severdim. *Galiba sen de beni...* Altı ay ne

kadar hoş bir hayat geçirdik. Tabii hatırlarsın. *Fakat bir sabah... Ah keşke senden önce kalkmasaydım...* Erken kalkmış ve pencerenin yanına oturmuştum. Sen hâlâ yatıyordun. ” (87)

“ — *Yirminci asrın orta yerinde, diyordum. Hilkatten yahut tekâmülünden şu kadar yüz bin sene sonra...*” (88)

“Sen maymundun... Alnın dar ve ağzın biraz ileriye çıkıktı. Güzel ve parlak cildin bu maymun iskeletini tamamıyla örtemiyordu. Hele ayakların! *Aman Yarabbi...*” (88- 89)

“Mektubunu okumadan yırttım, senden nefret ederim. Sakın bir daha mektup göndermeye kalkma. *Sonra fena olursun...*” (89)

İncelenen öyküde anlatımsal açıdan kapalılık ve zor anlaşılabilirlik bir durum ile karşılaşmadığından, eksiltili yapıların kuruluşlarının doğru ve işlevli olduğu söylenebilir.

Tekrarların Kullanımı:

Bir başka üslup incelemesi alanı olan tekrarların kullanımı ile ilgili Özkan şu ifadeleri kullanmıştır: “anlama güç ve etkileyicilik katmak amacıyla bir birimin, seslemin, aynı, benzer ya da zıt anlamlı sözcüklerin art arda kullanılmasıyla (2010: 566)” oluşan yapılardır.

Anlamı güçlendirmekle birlikte, öyküde aynı zamanda farklı işlevleri olan tekrarların kullanılmış olması da söz konusudur:

“*Yavaş yavaş söyler ve yanaklarını gererek güler.*” (86)

Duygunun hissedilebilirliğini artırmak için, *yavaşça* yerine *yavaş yavaş* ikilemesini kullanmış ve hareketin bir süre devam ettiğini göstermek için tekrarlama yapmıştır:

“ — *Ördek, ördek..., derim.*” (86)

Örneklerinde olduğu gibi, anlamı zenginleştirmek ve okuyucunun düşünce dünyasının sınırlarını genişletmek amacıyla farklı işlevlerde kullanıldığı görülmektedir.

Zaman Kullanımı:

Üslupbilim incelemesinde zaman seçimi, okuyucuya olayın yaşandığı süreç hakkında bilgi verir. Olay öyküsünde kurgu, mekân, kahramanlar ile “serim – düğüm – çözüm” bölümü bulunur. Durum öyküsünde ise karakterler üzerine bir yoğunlaşma olur. “Aşk ve Ayak Parmakları” hikâyesinde karakterler arasındaki diyaloglara, karakterlerin duygu ve düşüncelerine ve tepkilerine yer verildiği gibi. Ayrıca hikâyede çoğunlukla geniş zaman kullanılmıştır ve bu da bizlere öykünün durum öyküsü olduğunu göstermektedir.

Gelir elimi tutar, kırmızı yüzüne, tıpkı bir gülubiğe benzeyen fesine bakarım. Sesi keskin ve notaları uzundur. Sanki bu mütemadiyen

öter. Ondan ayrılır, diğerine rasgelirim. Çenesi, ağzı yayıktır. Bacakları paytaktır. Yavaş yavaş söyler ve yanaklarını gererek güler.” (86)

Cümlelerinde olduğu gibi, yazarın kendisi için genel geçer bir algıyı, kabulü tasviri içerdiği için, öykünün genel anlatımında çoğunlukla geniş zaman tercih edilmiştir. Ayrıca, öyküde bir yaşanmışlık da söz konusu olduğundan, geçmiş zaman kullanıldığı da görülmektedir.

4. Sonuç

İncelenen metin sözcük türleri açısından ele alındığında, isim ve sıfatların sıklıkla kullanılmış olması hikâyeyi daha renkli kılmıştır. Bu şekilde yazarın hikâyeye canlılık katması, okuru o anı resmetmeye sevk ediyor. Bu durum okurun hikâyede var olan olaya ilgisini daha da artırmaktadır. Hikâyede sözcükler sıralı bir şekilde geldiğinde, hikâyeyi akıcı hâle getirdiğini söylenebilir. Yazarın kullandığı dilbilimsel birimler ve tercihler, yazarın üslubunun gayet sade basit olduğunu göstermektedir ki bu yazarımızın en belirgin üslup özelliğidir. Hikâyede kelime kullanımına bakıldığında ise, yer yer üstdil öğeleri (...hilkatten yahut tekâmülen, mütemadiyen...), kullanılsa da öykünün genelinde son derece anlaşılır günlük dil diyebileceğimiz bir söyleyiş kullanılmıştır. Hikâyede kullanılan cümle yapısı ise oldukça ilgi çekici olup, sadece 3 soru cümlesi vardır ve bu 3 soru cümlesi de hikâyenin neden ve sonuç ilişkisine bağlı olup, hikâyenin giriş, gelişme, sonuç kısımlarını okura göstermektedir. Yazar, öge düşürme sanatından ziyade çokça zamir kullanmıştır: hikâye daha çok iki mektup üzerine kurulduğu için, sıklıkla “ben ve sen” zamirleri üzerine inşa edilmiştir. Cümle yapılarında çok çeşitlilik gösterdiği için ayrıca hikâyeye başka bir canlılık katmıştır. Bunlar yer yer basit cümle yer yer birleşik cümle olmuştur. Kullanım yerlerinin uygun olması, okuyucunun her cümlede ayrı bir keyif alabileceğini söylenebilir. Dilbilimsel incelemelerin haricinde, yazarın okuyucuya sesleniş biçimi sıklıkla kurgu içindeki bir karakterin düşünceleri ve sözleri aracılığı ile olmuştur; “ben-sen” zamirlerinin sıklıkla kullanımı bunu doğrulamakla birlikte, hikâyede yer yer okuyucuya hitaben bir sesleniş hissedilmektedir. Hikâyede eksilteli yapılar da sık kullanılan bir anlatım özelliğidir. Farklı yerlerde kullanımıyla, yazarın art gönderim ve ön gönderimleri ustalıkla kullandığı görülebilir. Söz konusu kullanım, yazarın o andaki ruh hâlini yansıtması ile birlikte, anlatıma akıcılık kazandırmak açısından da önem taşımaktadır ve okuyucuya hikâyeyi tek solukta okuma fırsatını vermektedir.

KAYNAKLAR

AKTAŞ, Şerif (1973), “Üslûp Meselesi”, *Fikir ve Sanatta Hareket*, S. 88, Nisan, s. 191- 193.

AŞKIN BALCI, Hülya (2006), “Metindilbilim Açısından Bir Çözümleme”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(21), s. 194-195.

AYTAÇ, Gürsel (2009), *Genel Edebiyat Bilimi*, 2. bs., Say Yay., İstanbul.

- BUFFON, Georges Louis de (1907), *Discourse sur le Style, Theories of Stylistics* (ed. Lane Cooper), Macmillan, New York.
- ÇALIŞKAN, Âdem (2010), “Üslup ve Üslupbilim Üzerine-1: İlk Belirlemeler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 34, s. 29-52.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2012), *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, Akçağ Yay., Ankara.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2004), *Metin Tahlillerine Giriş*, Akçağ Yay., Ankara.
- EDGÜ, Ferit (1996), *Yazmak Eylemi*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- GÜNAY, Doğan (2007), *Metin Bilgisi*, Multilingual Yay., İstanbul.
- HAYKIR, Tayfun (2020), “Ömer Seyfettin ve Aydın Kimliği”, *Türk Yurdu*, S. 398, s. 67-69.
- KARAKAYA, Zeki (1996), “Üslup ve Üslupbilim Kuramları”, *Akademik Açı*, S. 2, s.117-133.
- ÖNAL, Mehmet (2008), “Edebî Dil ve Üslûp”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36, s. 23-47.
- ÖZKAN, B. (2010), “Türkiye Türkçesinde 'İkili Tekrarlar'ın Sözlükbirimsel Dizgesel ve Metinsel Görünümleri”, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sayı 5, s.564- 582.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat (1954), “Üslup”, *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, 1. bs., İstanbul, s. 282- 283.
- POLAT, Nazım Hikmet (2020), *Ömer Seyfettin - Aşk ve Ayak Parmakları Sultanlığı Sonu*, Ötüken Yay., İstanbul.
- SEIDLER, Herbert (1963), *Allgemeine Stilistik*, 2. bs, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen.
- SHORT, Michael (1995), “Understanding Conversational Undercurrents in ‘The Ebony Tower’ by John Fowler” (John Fowler’ın ‘The Ebony Tower’ında Konuşmaya Özgü Gizli Etkiyi Anlamak), *Twentieth-Century Fiction: From Text to Context* [Yirminci Yüzyıl Kurmacası: Metinden Bağlama], [Eds. Peter Verdonk and Jean Jacques Weber], Routledge New York.
- STEVÍCK, Philip (2004), *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), 2.bs., Akçağ Yay., Ankara.
- TUTAŞ, Nazan (2006), “Yazınsal Metinlerde Biçem Bilimsel İnceleme”, *Littera Edebiyat Yazıları*, s. 169-180.
- VARDAR, Berke (1998), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Yay., İstanbul, s. 44.
- YUAN, Qian (2006), *Stylistics: A Coursebook for Chinese EFL Student, Foreign Language Teaching and Research Press*, Beijing.
- İnternet:<https://edebiyatvesanatakademisi.com/kitap-ozetleri-ve-elestirileri/ask-ve-ayak-parmaklari-oykusu> Erişim: 22.10.2020